

Драган Тодоровић

РОМИ НА ТРЕЋИ НАЧИН

(Утицај протестантизма на свакидашњу културу Рома)

Прво издање, 2015.

Рецензенти

Др Драгољуб Б. Ђорђевић

Др Зорица Кубурић

Драган Тодоровић

**РОМИ НА ТРЕЋИ НАЧИН
(Утицај протестантизма на
свакидашњу културу Рома)**

**Ниш и Нови Сад,
2015.**

**Монографија је припремљена у оквиру рада на
пројекту 179013**

**ОДРЖИВОСТ ИДЕНТИТЕТА СРБА И НАЦИОНАЛНИХ
МАЊИНА У ПОГРАНИЧНИМ ОПШТИНАМА
ИСТОЧНЕ И ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ**

**који се изводи на Универзитету у Нишу – Машински
факултет, а финансира га Министарство просвете,
науке и технолошког развоја РС**

САДРЖАЈ

УМЕСТО УВОДА: ПРОТЕСТАНТИЗАМ И РОМИ НА ЈУГОИСТОКУ СРБИЈЕ – КАКО ЈЕ СВЕ ПОЧЕЛО?	7
1. ОДБАЦИВАЊЕ ОБИЧАЈА ДРУГИХ РЕЛИГИЈА И КОНФЕСИЈА	13
1.1. Празновање православних и исламских обичаја	13
1.2. Празновање традиционалних ромских празника	18
2. РАЗГРАДЊА ТРАДИЦИОНАЛНОГ КУЛТУРНОГ ИДЕНТИТЕТА	23
2.1. Школовање деце	23
2.2. Удаја и женидба деце	24
2.3. Свадбени обичаји	27
2.4. Предсмртни, смртни и посмртни обичаји ...	32
2.5. Асоцијално понашање и склоност пороцима .	40
3. РАЗГРАДЊА ТРАДИЦИОНАЛНЕ ВЕРСКЕ МАТРИЦЕ	42
3.1. Од „Ми, Роми“ и „Они, Гаџе“ до „Ми, верујући“ и „Они, неверујући“	42
3.2. „Ми“ и „Они“ као пријатељи	48
3.3. „Ми“ и „Они“ као брачни другови	52
4. ОД „БИТИ, А НЕ ИМАТИ“ ДО „ИМАТИ, А НЕ БИТИ“	57
4.1. Нова етика здравог живота	57
4.2. Нова етика рада и предузетништва	62
4.3. Нова етика свакодневног живота	70
ЗАКЉУЧАК	77
ПРИЛОГ	81
ЛИТЕРАТУРА	86
БЕЛЕШКА О АУТОРУ	88

УМЕСТО УВОДА: ПРОТЕСТАНТИЗАМ И РОМИ НА ЈУГОИСТОКУ СРБИЈЕ – КАКО ЈЕ СВЕ ПОЧЕЛО?

У три се таласа одиграо процес протестантизације југа Србије и сваки од њих одликовао је карактеристичан начин мисионарске делатности, између осталог и међу ромским породицама.

1. Први талас започиње *педесетих и шездесетих година прошлог века*,¹ када пристижу први верујући из Београда и из северних крајева негдашње СФРЈ, најчешће у виду колпортера и литерарних јеванђелиста. Они су проносили „радосну вест о Христовом другом доласку“ и продавали духовну литературу, изазивајући знатижељу међу становништвом које их је примало у своје домове, слушало њихове проповеди и куповало Библије и осталу верску литературу. Убрзо иза тога опредељивали су се за одану службу Богу, на један другачији начин но што су то чинили њихови преци вековима уназад; њихови домови постајали су места за састанке малих молитвених група, на којима се богослужило и путем библијских часова обављала припрема заинтересованих особа за крштење, вечито уз подозрење комшија и под присмотром партијских власти. Ти ретки појединци представљали су плодно тле на које је пала протестантска реч, а њихове породице расадници будућег верског деловања у ближем и ширем окружењу.

Реч Божја ширена је „од уста до уста“ међу рођацима и пријатељима и на богослужењима приликом кућних окупљања или, пак, преко дописне Библијске школе, тачније упућивањем заинтересованих појединаца на поштанске библијске течајеve.

¹ Понегде ове активности крећу и раније, још двадесетих и тридесетих година, као на примеру Адвентистичке цркве у Нишу. Више о томе у: Đurišić 2009.

2. Други талас започиње *крајем осамдесетих и почетком деведесетих година двадесетог века*. Нарасли број редовних посетилаца, најчешће суботњих или недељних, богослужења натерао је верске вође да изађу из скучених породичних домова и појединачне молитвене групе обједине у заједничком простору, најчешће изнајмљеном, а поступно и у новоформираним црквама, на општинским или плацевима имућнијих верника, који би преиначивали функцију постојећих или градили нове зграде на сопственим имањима.²

Видан је ангажман првог стасалог духовно описменог кадра, проистеклог из дечјег, омладинског и сестринског погона верских заједница. Они верску одређеност потврђују организовањем масовних јавних евангелизација (изнајмљујући велике хотелске или биоскопске сале), уличним дељењем трактата грађанству и посетом њиховим домовима и већ изграђеном препознатљивошћу у добротворном раду. Наиме, поменуте деведесете године период су у коме су протестантске добротворне организације („Адра“, „Љуби ближњег свог“) активно помагале хуманитарном помоћи најугроженије слојеве домаћег и избегличког становништва, прво у време хиперинфлације и санкција, а касније и током ратних збивања на бившем југословенском простору.

3. Трећи талас повезан је са демократским променама у Србији *почетком двехиљадитих година*, када су створене претпоставке за слободније верско деловање традиционалних и признатих, али и тзв. малих верских заједница.

У свим већим градовима, али све више у паланкама и међу сеоским становништвом, баптисти, адвентисти, Јеховини сведоци и пентекосталци увелико институционализују услове за рад, најчешће уз помоћ већих, матичних заједница из иностранства. Купују објекте у сопственом власништву или изнајмљују простор у коме богослу-

² О заживљавању пентекосталног покрета међу лесковачким Ромима више у: Starešinstvo Protestantske evanđeoske crkve 2007. и Kurtić 2008.

жења одржавају прве школоване или из локалног верништва произведене верске старешине, организују издвојене часове веронауке с децјим и омладинским узрастом и проширују делатност организујући културно-уметничке (посебно о Божићу и Ускрсу) и спортске, као и саветодавне и едукативне садржаје.

Покушавајући да ускладе своје послање са изазовима новог миленијума, многе верске заједнице постају отвореније за интересовања најмлађих генерација верника у правцу активне експлоатације савремених технолошких помагала у промоцији најважнијих верских начела. Све је више интернет-презентација локалних цркава путем којих постају доступне информације о терминима и садржају богослужења, аудио-записи проповеди пастора, као и низ других обавештења из религијског живота.

Но, о ком год периоду и којој год погодности да говоримо, библијска истина најбоље се преносила у директном контакту. Жива реч и позив родбине, комшија и пријатеља најупечатљивије су утицали на нове пријатеље цркве да пренебегну суспрегнутост традицијом и закораче божјим путем. Одувек се веровало искуству најближих, посебно када ореол светости није дозвољавао лаж и превару. А нарочито када су на делу била сведочанства о делотворности Светог Духа у исцељењима од тешких болести и свакојаким других несрећа.

Ко су први Роми с југа које је дотакла евангелизаторска реч „трећег крака“ хришћанства?

1. Најпре, *азиланти* из кризних деведесетих година прошлог века и сезонски радници у непосредном окружењу (Италија, Аустрија, Немачка...). Обављајући свакодневне послове или чекајући папире у сабирним центрима, сусретали су се на улицама европских метропола са ћутљивим, али уредним „стајачима“ и њиховом верском литературом. Или су примали у своје домове насмејане људе који су познатим језиком говорили о Богу и животу после смрти, темама које су их мучиле, а нису имали са ким о њима да прозборе у туђини. После дужег или краћег изостајања,

враћали су се својим домовима, доносећи и новоусвојена религијска уверења. Придруживали би се оформљеним кућним групама или би њихови домови постајали језгро будућег верског организовања изабране религијске заједнице.

2. Следили су, затим, *сезонски радници* по Војводини (копање кукуруза и кромпира, брање вишања и грожђа, садња лозе...). Наполичарећи „трбухом за крухом“ чуждили су се позивима непознатих људи да посете њихове цркве, а још више љубазном, готово родбинском пријему од стране већинског народа који их је према дотадашњем искуству углавном „частии“ подозрењем и ниподаштавањем, неретко псовкама и батинама.

3. Они који нису могли „преко гране“ до посла или су избегавали тежак физички рад на отвореном, одвајкада су се окретали трговини, трајној одредници тегобног ромског опстајања. Тако су *сезонски продавци робе на кванташким пијацама* у српској престоници били у прилици да први међу својим сиромашним сународницима са југа послушају упутства о богоугодном понашању у овосветовном зарад сигурности васкрса у оносветовном животу. Понешто од дељене литературе би сачували, а покоју реч и запамтили да је пренесу најближима у родним махалама у хладним зимским данима.

4. Коначно, били су то и сви они Роми у великим и малим градовима југоисточне Србије који су из прикрајка били у прилици да дођу у додир са добронамерним људима на које окружујуће православно становништво није гледало са одобравањем.³ Збивало се то на два начина: или су *служили у њиховим кућама*, постајући члановима проширене породице или су својим очима *гледали Божи од-говор на молбе проповедника* за оздрављење невољних чланова сопствених породица. Њихова каснија сведочанства била су најбоља препорука за добар пријем протестантских учења међу осталим Ромима у крају.

³ О распрострањености ромског протестантизма детаљно у: Ђорђевић 2007; Тодоровић 2012а, 2012б, 2014d; Тодоровић и Ђорђевић 2015.

Службене религијске структуре Српске православне цркве и Исламске заједнице у прошлости су се резервисано и неповерљиво односиле према Ромима као верницима. Поп или хоџа залазили су у махалу само нужним поводом (слава, сахрана, крштење, сунет), па и тада ретко, јер нису рачунали на даривање за обављене услуге од убогог ромског становништва. Уопште се подозревало у ромску религиозност и способност да се отргне од психологије гета. Овакав став црквених великодостојника само се пресликао у мњење површно побожне већинске пастве. Са своје стране, саговорници Роми прецизирали су мотиве посете храмовима: више из сујеверја (предсказања у сновима, несреће или болести у кући) него из јасних верских побуда, потакнутих континуираним недељним позивима на богослужење или стрпљивим изучавањем препоручених библијских садржаја. Све се завршавало на упаљеној свећи и на брзину сročеној молитви.

Користећи се незаинтересованошћу официјелних религијских структура и великодостојника православља и ислама, протестанти у југоисточној Србији отворили су се за ромске проблеме, са много хришћанске љубави укључили их у постојеће групе активности и подстакли на изградњу новог, у Светом писму утемељеног, идентитета.⁴ Конверзија у разне мале верске заједнице Ромима је донела жељно ишчекивано уважавање и пажњу у пасторалном душебрижништву, наду у боље сутра и сопствено достојанство, речју, све оно што им је било ускраћено у надменом опхођењу домицилних верских одличника.

У монографској студији известићемо о позитивним ефектима оствареним у повећању квалитета живота и побољшању друштвеног статуса (породични односи, обичаји из животног циклуса, побољшане хигијенске и образовне навике). Посебну пажњу посветићемо анализи процеса

⁴ О факторима протестантизације Рома југоисточне Србије детаљно смо известили у: Тодоровић 2012в, 2013, 2014а, 2014б.

преосмишљавања и прилагођавања двеју доминантних саставница ромске културе под утицајем новоусвојеног религијског погледа на свет: 1. еволуцији првобитне поделе на „Ми, Роми“ и „Они, Гаџе“ у „Ми, верујући“ и „Они, неверујући“ и 2. напуштања вишевековне позиције важности постојања („*немати, а бити*“) у корист поседовања материјалних добара („*имати, а не бити*“).

Истраживање⁵ је обављено на узорку 60 крштених верника ромске националности, као и 14 ромских и неромских верских старешина.

Подаци су прикупљени методом продубљеног интервјуа на основу стандардизоване процедуре са *Ромима верницима и неромским и ромским старешинама* протестантских верских заједница у југоисточној Србији. Разговори су реализован између децембра 2008. и марта 2009. године.

⁵ Презентовани резултати део су обимног социо-емпиријског истраживања спроведеног на узорку крштених верника ромске националности неколико протестантских верских заједница на територији југоисточне Србије (Хришћанска баптистичка црква, Јеховини сведоци, Хришћанска адвентистичка црква и Еванђеоска пентекостална црква), ромских и неромских старешина побројаних верских заједница, те верских вођа већинских религија (Српска православна црква и Исламска заједница), а у оквиру докторске дисертације „Протестантизација Рома југоисточне Србије“, коју је аутор одбранио октобра 2011. године на Одељењу за социологију Филозофског факултета Универзитета у Београду. Искрпно о самом истраживању у: Тодоровић 2014г.

1. ОДБАЦИВАЊЕ ОБИЧАЈА ДРУГИХ РЕЛИГИЈА И КОНФЕСИЈА

1.1. Празновање православних и исламских обичаја

Занимао нас је актуелни однос ромских верника у адвентизму и међу Јеховиним сведоцима према палети дојучерашњих синкретистичких навика са коренима у православљу и исламу: прослави Божића, Ускрса и крсне славе, односно Рамазана и Курбан Бајрама, узајамним посетама са већинским становништвом у време литија, позивању попова и хоџа у сопствене домове, сунећењу деце, молитвама пет пута дневно и сл.

„Да би постао Јеховин сведок, пре него што постанеш Јеховин сведок, а Јеховин сведок постајеш у тренутку кад си ти у срцу прихватио та начела, та мерила, у срцу, нико не зна, ником нисам рек'о, ал' у срцу сам то прихватио, а онда то ја тако и поступама, и почнем тако да живим. Е, кад се виде те промене, е, онда је теби јавно допуштено да озваничиш то. И то је то, у ствари, крштење је јавно предање Богу. Чим ти себе у срцу нађеш, мени се свиђа, ја то волим, нећу да радим ово, јер то Бог мрзи, ја то нећу да радим, ово Бог мрзи, ја то нећу да радим, и почнеш да одбацујеш те ствари.“

П. Д., 58, Јеховин сведок, Житковац (Ниш)

„Све се одбацује. Пазите, сад то не радимо зато што ми желимо да будемо ексклузивни, ми то радимо зато што слушамо Божију мудрост. Рецимо, ако ја данас не славим славу, ја фактички стављам те новце у џеп, штедим. Јер, рецимо, једна слава колико данас кошта, испод 200-300 еура не може да прође мање, и то је минимално нешто. Али, ако ја оставим славу, ја сам уштедео једноставно, моћи ћу да купим свом детету нешто за тих 300 еура, или ћу да се прехраним

два месеца са тих 300 еура, то је мудрост коју Бог нама преноси преко своје речи у Библију. Зато ми остављамо то. У ствари, корени тих празника, обичаја, потичу из паганског времена и због тога смо ми оставили све то. Јер, каже тамо један стих у Библији да ће Бог да уништи криву религију и све оне који су умешани у то.“

З. С., 35, Јеховин сведок, Врање

„Немамо никакве празнике. Ми не празнујемо ништа, једино детету рођендан кад је, ми га обележимо и у цркви кад је. Нема слава, нема Ђурђевдан, ништа, ништа. Нама је празник субота, ми идемо суботом у цркву, тада нам је одмор, тада имамо највећу заједницу са Богом. Имамо сваки дан, јел' тако, али то је посебан дан кад се сретнемо са Богом, са својим ближњима у цркви, иначе, празнике никакве немамо.“

С. А., 50, адвентиста, Ниш

„Не. Адвентисти славе сваке седмице седми дан. И то је њихов празник, највећи и једини, јер је то по Писму свети дан од свих других шест дана. Ништа то није остављено за неке месеце, за неке године. Само је остављено да је Бог све створио за шест дана и да је седми дан дан одмора, и да је тај дан посветио и богословио.“

М. Ћ., 48, адвентиста, Врање

Адвентисти и Јеховини сведоци мале су верске заједнице са чврстим моралним и религиозним стандардима. „Истраживачи Библије“ познати су по томе да не славе никакве приватне, државне или религијске празнике, изузев обележавања Господње вечери једном годишње. За „светковатеље шабата“ ореол светости једино има шести дан у седмици. Стога и једни и други *одбацују* празновање рођења и васкрса Христовог, сматрајући их небиблијским реликтами. Једнак однос важи и према другим празницима из религијског циклуса православца и мус-

лимана (слављење крсне славе¹ и посета родбини и пријатељима у време литија, придржавање Рамазана и Курбан Бајрама, сунећење деце, молитве пет пута дневно и сл.).

Исто питање важило је и за Роме пентекосталце, али смо добили нијансираније одговоре.

„Слави се Божић и Ускрс. Вечеру правимо за Божић, донесе кум торту код нас, тако сам се са њим договорила. Пошто он требало би да донесе торту кад је, на пример, Ђурђевдан и Василица. Ја сам рекла: 'Слушај, куме, пошто ја идем у цркву и верујем у Бога', а и он сада иде у цркву, 'може само за Божић и Ускрс. Нама је тај празник најважнији, а ове остале не прихватамо'. И тако дан-данас.“

Д. Д., 29, пентекосталац, Лесковац

„Да, да, у цркви се прослављају. У породици се за Божић купује воће, износи за трпезом. За Ускрс погледамо филм 'Исус' у цркви, помолимо се, посветимо тај дан Богу. Има организоване прославе Божића и Ускрса у Дому синдиката у Лесковцу. Долазе Роми, али долазе и Срби, погледају, питају се каква је то гужва. То утиче на њих, то треба чешће да радимо у центру града. Тако би више људи пришли цркви....“

Н. К., 15, пентекосталац, Лесковац

„Да ти кажем нешто искрено. Мој муж не верује у Бога толико, значи, као глава породице, ја не могу да будем главна место њега. Он узима исто

¹ Упознајући се сетом питања са религијском праксом садашњих верника пре учињеног новог религијског избора, готово од свих саговорника могли смо да чујемо да је *слављење једног или више светаца била уобичајена пракса* у ромским домовима. Није се под тим подразумевало слављење крсне славе према прописаним православним начелима, већ уредно обележавања датума у породичној историји у блиској вези са *прележаном болешћу* или *преживљеном несрећом*. Обично се месио колач и спремала трпеза, без паљења свеће и позивања свештеника. Ова се пракса напуштала преласком на протестантизам.

као и сви људи што ради и ради обичаје к'о сви људи што ради. Само он мене не присиљава да... Ево, да ја идем негде и да кажем: 'Срећна ти Василица'. Ја не причам ништа и ја нећу да палим свећу. Он ако је на свирање, ја му кажем одавде: 'Ја нећу да те лажем, ти знаш да ја верујем у Бога, ја ћу да спремим, јер си ти мој муж'. Он је мој поглавар, значи, не могу да будем више од њега. Дакле, ја ћу да спремим тај ручак, ћу да спремим, исто ћу и да једем ту вечеру што се спреми. Ја спремим, кад устанем ујутро, ја се молим Богу: 'Господе, ти знаш да, на пример, ја улазим у грех, ал' ти знаш да ја нисам главна, има ко главнији од мене.' Ја спремим све, седнемо, мој муж пали свећу, кад није ту, ја не палим, ја си вечерам као обично. Ја се молим Богу и вечерам, доручкувам, све. И тако."

*В. Д., 39, пентекосталац, Врањска Бања
(Врање)*

Рођење и ускрснуће Исуса Христа представљају јединствене празнике код већине хришћанских конфесија. У православљу и католичанству то су обично дани одмора, када се размењују поклони са најмилијима (па и претерује у јелу и пићу). За лесковачке јеванђеоске вернике такво профано обележавање, оптерећено комерцијализацијом и конзумеризмом, представља привид религиозности, јер изостаје успостављање личне заједнице са Богом. Зато они инсистирају на изворном религиозном контексту: 1. интимном породичном обележавању уз посну храну и 2. *заједничарењу у цркви*, уз присуство остале браће и сестара. Тако су се, на пример, у лесковачком „Дому синдиката“, усталиле последњих година свечаности посвећене прославама Божића и Ускрса, уз наступе омладинског хора, драмске секције и дечије групе.

Слика 1: Препуна сала „Дома синдиката“ у Лесковцу
за прославу Божића (јануар 2009)

Слика 2: Наступ дечијег хора на божићној прослави
у „Дому синдиката“ у Лесковцу (јануар 2010)

1.2. Празновање традиционалних ромских празника

Столећима уназад, сопствени културни идентитет ромски народ изван протестантизма чува од нестајања неговањем особених тзв. *ромских празника* (Власуљица, Ђурђевдан, Бибија). Ова негдашња упоришна тачка „ромскости“ губи на значају преласком на протестантизам, додуше, неједнаким интензитетом и обимом међу припадницима појединих верских заједница (на једној страни адвентисти и Јеховини сведоци, а на другој баптисти и пентекосталци).

„Славим и Ђурђевдан. Није више тако раскошно... Са мојим начелима веровања, ја сам расположен да не славим Ђурђевдан. Да ти кажем: ја би поменуо Ђурђевдан, све у складу са Божијом речи. Ето, ми шкрупимо футере, то је пасха, излазак из Египта божијег народа. Кад се закоље јагње, ја кажем: синови моји, децо моје, моја породицо, ево шта је то било у Старом завету, то је била праслика за касније Христ шта долази за спасење наше. Ево, ја ћу сваке године да славим Ђурђевдан, да би вас привукао Богу.“

М. Б., 61, баптиста, Горњи Комрен (Ниш)

„Видите, ја сам у тој породици међу вуковима, јагње међу вуковима. Сад, једно јагње не може да обрати све вукове. Чет'ри вука су у заједници са мном, ја не могу сад да обратим све вукове, треба ми време. Кад они славе то, ја могу да не дођем намерно кући или да се повучем, али то није решење, ту показујеш мржњу према томе. Да би то избег'о, мораш да покажеш љубав, јер много је јаче показати љубав, него мржњу. Учествујем у томе, али нисам за то, не оправдавам. Надам се да ће и они да се преобрате.“

Н. Б., 25, баптиста, Ниш

„Не. Али има тога да се задржавају неки обичаји. Ми то не осуђујемо, као што Бог каже: 'Не судите, да вам се не би судило'. То што они раде, ми ћемо увек да апелујемо да то не раде, али одлука је ипак њихова. Свако ко шта ради, стаће једног дана пред Бога и рећи ће. Њима се то говори, а никако се не осуђује.

Највећи проблем је, рецимо, кад треба да се слави Ђурђевдан или Власуљица, па они не кољу тај дан, него три, чет'ри дана раније. Не ради то велики број људи, али има и таквих, они нису ни овде, ни овде.“

М. Б., 18, пентекосталац, Лесковац

„Обично се жене код нас више обраћају, него мушкарци. Онда долази та ситуација да не сме од мужа, једноставно. Исус нас не учи на тај начин да дођемо до раздора у породици, не, ми можемо да молимо за наше супружнике који нису обраћени и онда верујемо и стварно се дешавају те ствари, дође до тих ствари да се та особа након неког времена обрати. Неко пре, неко мало касније. Обично је то проблем, а онда је проблем у вези деце. Кажу, сад овај комшија то једноставно чини, то јагње, онда ће моје дете да види, па онда како? Са децом обично можемо да причамо, али има неке ствари које деца не може да разумеју. И онда некад кажу: 'Ми то не можемо због деце, деца гледају код комшије'.“

А. Т., 33, пентекосталац, Лесковац

„Што се мене тиче не, али ја сам у заједништву. Ништа, ја знам да то није добро, али, ето, да не буде свађа, ја им се прикључим. А знам да није добро. Помажем свекрви да спреми....“

Т. С., 23, пентекосталац, Ниш

„Не. Али, јагње купујем. Мали мој се много секира ако немамо јагње, он се секира много. Купујем и сечем га одма', не чекам шести мај. Да се игра он мало и тол'ко. Махом верници тако раде.

Значи, верници не славе Ђурђевдан баш тај дан кад је, него неколико дана раније?

Да. Али, кажем ти, мене то уопште не интересује, не купујем, не славим. И за јагње исто не би' купио кад не би био малецак, он тражи. Само он да порасте, да не тражи, онда ништа... У цркви разумеју то. Не може сад ја да кажем теби, ти обавезно мораш да слушаш ово. Оно што Библија каже, а ти ако 'оћеш да слушаш... Значи, све ти је допуштено, тако пише, али није све у корист... Ја и за мене кажем да је то грешка.“

Т. К., 36, пентекосталац, Лесковац

„Не.

Па, добро, ако већ добијају упутства од својих старешина да то не треба да раде, зашто то неки крштени Роми, ипак, још увек раде?

Па, знате како, иако их је Бог осведочио, иако им је Бог показао милост своју, они ипак кажу: 'Шта ће мени каже комшија?' 'Леле, ја нисам ставио јагње на ражањ, шта ће комшилук да каже!' Синоћ је био празник, Прочке се зове код нас, са паљењем ватре. Нисам видео, али чуо сам данас да су неки наши верници били тамо, а није требало да буду. Да су, чак, били на богослужење, а да су онда скакали кроз ватру. Наши верници!... Ви му проповедате, он чује, али уради насупрот оног како треба. Као да пркоси некоме тиме, а пркосиш само самом себи..“

С. Ц., 29, пентекосталац, Врање

Василица и Ђурђевдан („Ерделез“) представљају надрелигијске, вишедневне, јединствене празнике свих Рома света, комплексна сведочанства преплитања ромске и култура народа са којима су долазили у додир на свом вишевековном путешествију од прапостојбине. Згуснутом симболиком обичаја и ритуала призивају се здравље, срећа и берићет у новом годишњем циклусу, учвршћују постојећи породични и родбински односи и оснажује веза са традицијом.